

ОДЛУКЕ УСТАВНОГ СУДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Услови под којима радник може остати у радном односу и после навршених 40 година стажа осигурања, или 65 година живота

Чланом 88. Закона Републике Србије о радним односима прописано је да раднику престаје радни однос без његове сагласности кад наврши 40 година стажа осигурања, или 65 година живота и најмање 15 година стажа осигурања.

Одлуку којом је утврдио да је оспорена законска одредба у супротности с одредбом члана 75, став 4. Закона о основним правима из радног односа ("Сл. лист СФРЈ", бр 60/89 и 42/90), Уставни суд Југославије засновао је на овим разлозима:

одредбом члана 75, став 4. Закона о основним правима из радног односа прописано је да раднику који наврши 40 година стажа осигурања, или 65 година живота и најмање 15 година стажа осигурања, престаје радни однос, ако пословодни орган, односно послодавац, у складу с условима утврђеним законом, општим актом и колективним уговором, не одлучи да радник може остати у радном односу.

Савезни закон установио је оно што је основно кад је реч о престанку радног односа против воље радника: да радни однос не може престати пре навршених прописаних година стажа осигурања, односно година живота и најмањег стажа осигурања. Савезни закон је установио, пак, и нешто друго: пословодни орган, односно послодавац може - у складу са законом, колективним уговором и општим актом - одлучити да радник настави да ради и после навршења прописаног стажа осигурања, односно година живота. Смисао наведене одредбе савезног закона састоји се, по схватању Уставног суда Југославије, у томе да законом (републике), колективним уговором и општим актом, буде утврђено кад радник може остати у радном односу, тј. да пословодном органу, односно послодавцу буде остављена могућност да одлучује о томе да ли ће радник наставити да ради. Републички закон не може, дакле, престанак радног односа уредити тако да не остави могућност да колективни уговор, односно општи акт, може утврдити овлашћење пословодног органа, односно послодавца, да одлучује о настављању радног односа и после испуњења услова за престанак радног односа против воље радника. Оспорена законска одредба значи, по мишљењу Уставног суда Југославије, да она, супротно савезном закону, не оставља никакве могућности да колективним уговором и општим актом буде утврђено кад радник може наставити да ради пошто је испунио услове за престанак радног односа против своје воље. А такво значење оспорене законске одредбе јесте разлог због којег Уставни суд Југославије оцењује да је та одредба у супротности са савезним законом.

(Одлука УСЈ, I-У, бр. 132/2-91, од 11. децембра 1991)

Право надлежног органа да не наведе разлоге на којима се заснива његово решење може бити повреда права грађанина да штити слободе и права која су му зајамчена Уставом СФРЈ

Одредбама члана 19, ст. 3. и 4. Закона о набављању, држању и ношењу оружја ("Сл. гласник СР Србије", бр. 49/71 и 15/74) прописано је да се оружје, муниција и оружни лист могу одузети ако постоји основана претпоставка да ће оружје бити злоупотребљено; ако то налажу интереси јавног реда и мира, односно интереси безбедности, или ако то захтевају друштвено-политичка организација, удружење грађана, самоуправни органи, збор бирача или група грађана, друга друштвена организација. Општински орган не мора, доносећи то решење, навести разлоге којима се руководио при његовом доношењу.

Одлука Уставног суда Југославије о неуставности оспорених одредаба наведеног закона заснована је, пре свега, на схватању Уставног суда Југославије да није посао политичких организација и њима сличних да се баве питањима која су предмет наведеног закона. Право политичких и других организација, прописано оспореним одредбама наведеног закона, није у складу с положајем тих организација утврђеним Уставом СФРЈ, ни с природом њихове делатности и постојања. Оспорене одредбе наведеног закона, којима је прописано наведено право политичких и сличних организација, нису, дакле, већ због тога, у складу с Уставом СФРЈ.

Право надлежног органа да не изнесе разлоге којима се руководи доносећи решење по оспореним одредбама наведеног закона није, по схватању Уставног суда Југославије, и право да грађанину ускрати могућност да расправља о разлозима на којима се заснива решење које не садржи разлоге на којима је засновано. И када има право да не изнесе разлоге на којима се решење заснива, орган управе је дужан да омогући грађанину да расправља о чињеницама и доказима на којима се заснива одлука органа управе. Позивајући се на право да не изнесе разлоге не којима је засновао своје решење, орган управе мора грађанину омогућити да расправља о тим разлозима и да, тако, штити своја права и интересе, сагласно Уставу СФРЈ. Ускратити грађанину ту могућност значи, по схватању Уставног суда Југославије, грађанина спречити у остваривању једног права зајамченог Уставом СФРЈ - да делотворно штити слободе и права која му јамчи Устав. А Уставни суд Југославије сматра да примена оспорених одредаба наведеног закона значи управо то и да оне, ни због тога, нису у складу с Уставом СФРЈ.

(Одлука УСЈ, I-V, бр. 58/1-90, од 11. децембра 1991)

Морално-политичка подобност не може бити ни услов за заснивање радног односа, ни разлог за престанак радног односа против воље радника

Одредбама Закона о друштвеном правобраниоцу самоуправљања ("Сл. лист СФРЈ", бр. 36/75 и 20/82) и Закона о савезном друштвеном правобраниоцу самоуправљања ("Сл. лист СФРЈ", бр. 36/75 и 20/82) прописано је да друштвеном правобраниоцу самоуправљања престаје функција и пре истека времена на које је именован, ако буде утврђено да је морално-политички неподобан за обављање те функције, као и да Скупштина СФРЈ може - по својој иницијативи, или на предлог ССРНЈ - разрешити савезног друштвеног правобраниоца самоуправљања и пре истека времена на које је именован, ако буде утврђено да је морално-политички неподобан за обављање те функције.

Морално-политичка подобност не може бити ни услов за заснивање радног односа, односно за обављање одређене функције, ни разлог због којег грађанину може престати против његове воље радни однос, односно функција која му је поверена. Уставни суд Југославије изразио је тај став више пута. Захтевати од грађанина морално-политичку подобност као услов за заснива-

ње радног односа, односно за обављање одређене функције, значи захтевати одређена политичка уверења, одређен поглед на свет; пре свега - политичка уверења. Грађанин који жели да заснује радни однос или истакне своју кандидатуру за одређену дужност мора имати својства која су услов за заснивање радног односа, односно за обављање функције, у која не спадају политичка уверења и поглед на свет. Никаква друга својства не могу бити ни услов за заснивање радног односа, ни разлог због којег грађанину против његове воље, може престати радни однос, односно престати обављање поверене му функције. У супротном, то је повреда одредаба чл. 160, став 3. и чл. 166. Устава СФРЈ, којима је свакоме, под једнаким условима, зајамчена доступност сваког радног места и функција у друштву, односно слобода мисли и опредељења. Због тих разлога је Уставни суд Југославије оценио да оспорене одредбе наведених савезних закона нису у складу с Уставом СФРЈ.

(Одлука УСЈ, I-У, бр. 35/1-90, од 11. децембра 1991)

Равноправност на тржишту не може зависити од својства онога ко учествује у тржишној утакмици

Одредбом члана 6, став 1, тачка 3. Закона о привременим мерама о порезу на промет производа и услуга ("Сл. лист СФРЈ", број 4/91) прописано је да се прометом производа који подлеже порезу на промет производа и услуга не сматра продаја производа као репродукционог материјала правном лицу које се бави производном делатношћу, радњи која се бави том делатношћу и пољопривредном газдинству које има својство правног лица.

Уставни суд Југославије налази да наведена законска одредба није у складу с Уставом СФРЈ.

Смисао одредбе члана 6, став 1. наведеног закона састоји се, по мишљењу Уставног суда Југославије, у томе да пореско ослобођење, кад су у питању производи који служе као репродукциони материјал, не уживају грађани који самостално обављају дозвољену делатност и земљорадници чије газдинство нема својство правног лица. Имајући у виду тај смисао, тј. значење оспорене законске одредбе, Уставни суд Југославије сматра да та законска одредба није у складу с Уставом СФРЈ. Равноправност радних људи и грађана на јединственом југословенском тржишту, утврђена одредбама члана 251. Устава СФРЈ, а посебно амандманима на Устав СФРЈ, из 1988. године, претпоставља равноправност свакога ко учествује у тржишној утакмици, независно од његовог својства у којем се појављује у тој утакмици. Равноправност радних људи и организација удруженог рада на тржишту не допушта, по схватању Уставног суда Југославије, ни кад је у питању прописивање пореских обавеза, односно ослобођење од тих обавеза, да те обавезе, односно ослобођење, зависе од тога да ли онај ко наступа на тржишту има одређено својство (својство правног лица, обављање делатности одређеног облика и сл.). Равноправност учесника у тржишној утакмици произлази из саме те околности, из наведених одредаба Устава СФРЈ о равноправности на тржишту, и не може бити условљена одређеним правним или личним својствима учесника у тој утакмици. У противном, то значи стављање, по томе основу, једног броја учесника у тржишној утакмици у неравноправан положај који нема уставног основа. Отуда је, по схватању Уставног суда Југославије, противно Уставу СФРЈ да грађани који обављају дозвољену делатност на један од начина дозвољених законом и земљорадници не уживају ослобођења прописана оспореном одредбом наведеног закона само због тога што производе који им служе за прераду на тржишту купују као власници радњи, или као власници пољопривредних газдинстава која немају својство правног лица.

(Одлука УСЈ, I-У, број 16/1-91, од 16. октобра 1991)

Савезна влада нема право да својим актом прописује начин исказивања деоничког капитала по основу интерних деоница

Савезно извршно веће је уредило (Уредбом о исказивању деоничког капитала по основу интерних деоница - "Сл. лист СФРЈ", број 15/91) начин исказивања уписаног капитала и одобреног попушта по интерним деоницама, поступак у случају одустајања од уплате дела вредности интерних деоница и начин ревалоризације неоткупљеног дела вредности интерних деоница; исказивање, билансом, укупног износа уписаних интерних деоница, и друга питања с тим у вези, ради извршавања Закона о дурштвеном капиталу.

Друштвено предузеће П. покренуло је поступак за оцењивање уставности оспорене уредбе, тврдећи да та уредба није у складу с Уставом СФРЈ, будући да Савезно извршно веће није овлашћено да доноси такву уредбу.

Бранећи право на доношење успорене уредбе, Савезно извршно веће се позвало на одредбу члана 347, тачка 5. Устава СФРЈ и одредбу члана 185. Закона о основама система државне управе и о СИБ-у и савезним органима управе, које га овлашћују на доношење уредбе за извршавање сваког савезног закона.

Уставни суд Југославије оценио је да оспорена уредба није у складу с Уставом СФРЈ. И Уставни суд Југославије је мишљења да наведена одредба Устава СФРЈ, односно одредба наведеног савезног закона, овлашћује Савезно извршно веће на доношење прописа за извршавање савезног закона и да Савезно извршно веће може донети уредбу за извршавање савезног закона и онда кад га на то, изричито, не овлашћује савезни закон. Неоспорно је да Савезно извршно веће може, по одредби члана 347, тачка 5. Устава СФРЈ, доносити уредбе, одлуке и друге прописе за извршавање савезних закона и других прописа и општих аката Скупштине СФРЈ и да то његово право не зависи од тога да ли ће законом бити прописано да ће СИБ донети пропис за извршавање савезног закона, односно другог прописа и општег акта Скупштине СФРЈ. То право СИБ-а не значи и право на доношење прописа за извршавање сваког савезног закона. Савезно извршно веће може, по схватању Уставног суда Југославије, доносити пропис за извршавање савезног закона којим није изричито речено да ће такав пропис бити донесен, само у границама права и дужности Федерације, положаја и надлежности Савезног извршног већа и надлежности савезних органа. Другим речима, Савезно извршно веће може доносити прописе за извршавање савезног закона и без изричитог законског овлашћења, само у оним областима друштвених односа у којима савезни органи одговарају за извршавање савезног закона. Овлашћење СИБ-а из члана 347, тачка 5. Устава СФРЈ ограничено је, дакле, правилима о одговорности савезних органа за извршавање савезних закона. Та одредба Устава СФРЈ и Закона о основама система државне управе ... није основ да Савезно извршно веће доноси прописе за извршавање савезног закона и онда кад савезни органи нису одговорни за извршавање тих закона. Претпоставка надлежности у извршавању савезних закона јесте у корист органа у републикама и покрајинама (члан 273. Устава СФРЈ). Савезни органи извршавају савезне законе и одговорни су за извршавање тих закона само онда кад је то Уставом СФРЈ утврђено. Стога Уставни суд Југославије сматра да Савезно извршно веће није овлашћено да, позивајући се на наведене одредбе Устава СФРЈ и Закона о основама система ... доноси уредбе и друге прописе за извршавање савезних закона кад Уставом није утврђено да су за извршавање одређеног савезног закона одговорни савезни органи. У том смислу, "генерално овлашћење" СИБ-а да доноси прописе за извршавање савезног закона ограничено је само на случајеве у којима, сагласно Уставу, одговорност за извршавање савезних закона пада на савезне органе. Одредбама члана 281, као ни другим одредбама Устава СФРЈ, није утврђено да савезни органи одговарају за извршавање савезних закона у области у којој је донет закон за чије је извршавање донета оспорена уредба. Доносећи оспорену

уредбу, Савезно извршно веће поступило је, дакле, противно Уставу СФРЈ, што оспорену уредбу чини несагласну с Уставом.

(Одлука УСЈ, I-У, број 39/91, од 16. октобра 1991)

О оснивању и укидању општина одлучује републичка скупштина

Законом о територијалној организацији Републике Србије и о локалној самоуправи ("Сл. гласник РС", број 47/91) прописано је да органи општине М. престају да раде онога дана када је тај закон ступио на снагу.

Давалац иницијативе за оцењивање уставности оспореног закона сматра да се општине на територији покрајина оснивају и укидају покрајинским законом и да, због тога, оспорени закон није у складу с Уставом СФРЈ.

Уређивање територијалне организације републике право је и дужност републике. Устав СФРЈ јамчи одређен положај општине као друштвено-политичке заједнице, њена права и дужности. Устав СФРЈ нема одредаба о територијалној организацији република и покрајина, а смисао његових одредаба о друштвено-политичким заједницама састоји се у томе да утврди постојање облика друштвено-политичких заједница и њихових права и дужности. Смисао одредаба Устава СФРЈ о друштвено-политичким заједницама није у томе да јамчи постојање одређене друштвено-политичке заједнице. Устав СФРЈ јамчи права друштвено-политичке заједнице, њен положај у политичком систему - док одређена заједница постоји. И, док Устав СФРЈ јамчи положај општине као друштвено-политичке заједнице, дотле је утврђивање постојања одређене општине право и дужност република, које оне остварују на основу својих устава и закона. Право је, дакле, Републике Србије не само да прописује облик територијалне организације Републике, већ и да одлучује о оснивању и укидању одређене општине. Уставни суд Југославије сматра, стога, да одредба Републичког Закона о укидању одређене општине није противна Уставу СФРЈ. О томе се суди са становишта сагласности таквог акта с уставом републике. У овом случају то значи да Уставни суд Србије одлучује о томе да ли је наведени закон у складу с Уставом Републике Србије.

(Решење УСЈ, I-У, број 138/1-91, од 16. октобра 1991)

Није у складу с Уставом СФРЈ републички закон који прописује да ће се, кад је републички закон у супротности са савезним законом, применити - републички закон

Закон о Служби друштвеног књиговодства у Републици Србији ("Сл. гласник СР Србије", бр. 54/77, 17/78, 13/83 и бр. 19/91) прописује да ће Служба друштвеног књиговодства у Републици и службе у покрајинама примењивати, у случају да је републички закон у супротности са савезним законом - републички закон и друге републичке прописе, и да ће одговорно лице у Служби које не изврши републички закон и други републички пропис, или друго одговорно лице које радљама, налозима, или актима онемогући или наложи одговорном лицу да не изврши републички закон и друге републичке прописе, бити кажњено због кривичног дела казном затвора до три године.

Уставни суд Југославије је оценио - у поступку за оцењивање уставности оспореног закона, који је покренуло Савезно извршно веће - да одредбе чл. 13а. и 82а. наведеног закона нису у складу с уставом СФРЈ.

Није спорно да је одредбом тачке 8. амандмана XXVII на Устав СФРЈ укинута одредба члана 207, став 3. Устава СФРЈ, којом је било утврђено да ће се, у случају да је републички закон, односно покрајински закон у супротности са савезним законом, применити, привремено, до одлуке уставног суда,

републички, односно покрајински закон; а ако су за извршење савезног закона одговорни савезни органи - савезни закон. Устав СФРЈ не решава, дакле - након амандмана на Устав СФРЈ, из 1988. године - непосредно, питање примене закона који су у супротности један с другим. Иако је напуштено правило које је имала одредба члана 207, став 3. Устава СФРЈ, Уставом СФРЈ није, уместо тога, утврђено ново правило: да предност у примени, у случају супротности са савезним законом, има закон републике, односно покрајине. Никаквим тумачењем Устава не може се извести правило по којем, у таквом случају, има предност републички/покрајински закон. Ваља имати у виду да је, и након амандмана из 1988. године, остала на снази одредба члана 207, став 4. Устава СФРЈ, по којој орган који одлучује у појединачним стварима, уколико сматра да закон, други пропис или општи акт није у сагласности са савезним законом, односно да је у супротности са савезним законом, има обавезу да покрене поступак пред уставним судом. Задржавање те одредбе Устава упућује на закључак да изостављање одредбе члана 207, став 3. Устава СФРЈ из уставног текста не значи и установљење правила о предности републичког закона над савезним, у случају супротности републичког са савезним законом. Напуштање решења о примени закона зависно од тога да ли су за извршење савезног закона одговорни органи у републикама или савезни органи не значи, дакле, и установљење решења према којем предност у примени има, у таквом случају, републички закон. Смисао промена о односу између републичког закона и савезног закона, насталих по доношењу амандмана на Устав СФРЈ 1988. године, није у установљењу предности републичког над савезним законом, већ у томе да примена једног или другог закона зависи од оцене Уставног суда Југославије о томе који је од два закона у складу с Уставом СФРЈ. При томе се мора имати у виду да је и даље на снази правило по којем управо републички закон не може бити у супротности са савезним законом (тачка 4, став 2. амандмана XXVII на Устав СФРЈ). Уставне промене из 1988. године нису, дакле, измениле то правило о односима између републичког закона и савезног закона, да би се на основу њега прописивало да примат у примени, у случају супротности међу законима има - републички закон. То није ни решење, а ни смисао промена Устава из 1988. године.

Основ за решење какво садрже оспорене одредбе републичког закона не даје ни амандман XVIII на Устав СФРЈ, из 1988. године, који само наглашава послове које обавља Служба друштвеног књиговодства у земљи, и не мења ни односе у Служби, а још мање - односе између републичког закона и савезног закона.

(Одлука УСЈ, I-У, број 66/1-91, од 11. септембра 1991)

Припремио Ђорђе Ђурковић

ОДЛУКЕ УСТАВНОГ СУДА СРБИЈЕ

Накнада за упис у именик адвоката

Иницирано је покретање поступка пред Уставним судом за оцену уставности и законитости Одлуке основне адвокатске коморе у Београду, којом је одређена висина накнаде за упис у именик адвоката. Иницијатор оспорава ову Одлуку, као и Одлуку Основне адвокатске коморе у Крагујевцу, којом је такође утврђена висина уписнине у именик адвоката. Поред тога, оспорени су и статuti Основне адвокатске коморе у Крагујевцу, којом је такође утврђена висина уписнине у именик адвоката. Поред тога, оспорени су и статuti Основне адвокатске коморе у Крагујевцу и Београду, у делу којим се коморе овлашћују да утврђују висину уписнине у именик адвоката